

Jeho Jasnost Lichtenštejn

František I. z Lichtenštejnu zůstával dlouho ve stínu svého staršího bratra Jana II., který rodu vládl v letech 1858–1929. Ale zatímco kníže Jan II. se soustředil na správu panství, František I. se angažoval i ve velké politice. Zasloužil se o sblížení Rakousko-Uherska s Ruskem a arcivévoda František Ferdinand o něm uvažoval jako o předsedovi vlády. Za první republiky už něco takového nebylo myslitelné

• Pavel Juřík

Budoucí vládnoucí kníže František I. se narodil 28. srpna 1853 na zámku Neu-Liechtenstein jako poslední dítě a druhý syn knížete Aloise II. z Lichtenštejnu (1796–1858) a kněžny Františky, rozené hraběnky Kinské. Vystudoval práva na univerzitách ve Vídni a v Praze (1871–1878), přičemž jeho finanční nezávislost mu umožnila vést bujarý život, který se jeho rodině příliš nelíbil. Proto ho o třiáct let starší bratr a hlava rodiny, princ Jan II. (viz Nejděle vládnoucí evropský panovník), „uklidil“ do diplomatické služby.

1896

zastříhl se o sblížení
Rakousko-Uherska s Ruskem

Bujarý mladý muž

Jednadvacetiletý František byl v roce 1879 poslán do Bruselu, kde převzal funkci atašé na ospalém rakousko-uherském vyslanectví. Ani změna prostředí ho však nedonutila k jinému stylu života, a tak se na příkaz prince Jana II. musel už za tři roky vrátit domů. Nastoupil do armády, stal se zodpovědnějším a po několika letech služby z ní odešel v hodnosti nadporučíka.

Nejprve odjel na studijní cestu do Itálie, jejíž historie a umění ho zajímaly. Ve Vídni se pak pustil do studia dokumentů v archivu ministerstva zahraničí a zastupoval svého staršího bratra u dvora i na akcích nejvyšší vídeňské společnosti. Jako zámožný mladý muž, pocházející z nejbohatší knížecí rodiny monarchie, si mohl vybírat svou manželku z nejurozenějších dívek. Přesto se mu žádná nezamlouvala a zůstával stále svobodný.

Ambasadorem v Sankt Petěrburgu

V roce 1894 si nadaného a finančně nezávislého prince povšiml ministr zahraničních věcí hrabě Gustav Kálnoky, který hledal vhodného kandidáta na post velvyslance u dvora ruského cara. Budoucí ambasador musel pocházet z nejbohatších rodů monarchie, měl mít vynikající vzdělání, vystupování i zdraví a nesměl být polského ani uherského původu, aby nedráždil carskou vládu. Volba nakonec padla na Františka a jeho bratr Jan rozhodnutí schválil – bude to totiž především pokladna Lichtenštejnu, která zaplatí nákladnou reprezentaci nejvyššího císařského domu u carského dvora. Ještě v roce 1894 František odcestoval do Ruska a vykonal nástupní audienci u nového cara Mikuláše II. (vládl 1894–1917), přičemž v květnu 1896 se v Moskvě zúčastnil jeho korunovace.

Šarm, rozhled a finance prince

Františka vytvořily z rakousko-uherského velvyslance centrum diplomatického světa hlavního města ruské říše. Navázal přátelské styky s carskou rodinou, členy vlády, špičkou ruské šlechty i uměleckými a vědeckými kruhy. Ostatně František měl nadání na jazyky a kromě francouzštiny hovořil i plyně rusky. Pozvání do jeho

Princ František I. z Lichtenštejnu v uniformě carského velvyslance v St. Petěrburgu

salonu se mimořádně cenilo, vždyť diplomatické večírky stály Lichtenštejny stovky tisíc zlatých. Ale šlo o dobře investované peníze, reprezentovaly knížecí rod a habsburskou monarchii na nejvyšší možné úrovni.

Princovy výborné kontakty s ministrem zahraničních věcí Lobanovem otevřely dveře k lepšímu poznání ruských dějin a kultury, když rakouský historik Hans Uebersberger dostal souhlas zkoumat historii Ruska v místních archívech. Bádal na náklady velvyslance, jehož zájem o ruskou a východoevropskou historii vedly v roce 1907 k založení její katedry na univerzitě ve Vídni. Ve stejném roce zprostředkoval František koupí velmi cenné knihovny ruského historika Bilbasova, jež čítala 9 000 svazků. Již dříve se stal členem Kuratoria rakouských muzeí a členem představenstva Komise pro novější rakouské dějiny.

Palác rakousko-uherského velvyslanectví v St. Petěrburgu

Následník trůnu František Ferdinand s knížetem počítal jako s předsedou vlády

Nepohodlný mírotvorce

Vysoká diplomacie se pro Františka I. z Lichtenštejna stala tím pravým oborem. Dobře si uvědomoval, že mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem panovalo už od Krymské války (1853–1856) napětí, které neuklidnila ani rusko-turecká válka (1877–1878) a nedořešené územní změny a nároky velmocí na Balkáně. Velvyslanec podunajské monarchie chtěl nebezpečí možného válečného konfliktu eliminovat. Vyvinul veškeré úsilí k tomu, aby došlo k obnovení přátelských vztahů mezi Rakousko-Uherskem a Ruskem, a podařilo se mu dohodnout setkání hlav obou států. V srpnu 1896 se car Mikuláš II. sešel s císařem Františkem

Josefem I. ve Vídni a ten mu tuto návštěvu oplatil v dubnu následujícího roku, když za ním přijel do Petěrburgu.

Kroky prince Lichtenštejna se ale nelíbily protiruským kruhům ve Vídni i v Berlíně. Už výměna ministra zahraničních věcí, kdy v létě 1895 hraběte Kálnokyho nahradil polský šlechtic Agenor Gołuchowski, se ukázala jako problém. Staletími sporů a válek zatížené vztahy mezi Poláky a Rusy se nevyhnuly ani smýšlení nového šéfa rakousko-uherské diplomacie, který vůči východnímu impériu neskrýval své antipatie, a neváhal proti Lichtenštejnovi intrikovat. Rusku příliš nakloněnému velvyslance se bylo třeba zbavit a ten k tomu sám dal vhodnou záminku. Zamiloval se totiž do velkokněžny Naryškinové a jejich poměr nezůstal bez

Nejdéle vládnoucí evropský panovník

Kníže Jan II. zvaný Dobrý (1840–1929), velmi vzdělaný filantrop, se hlavou rodu stal roku 1858. O politickou kariéru se nezajímal a dal přednost správě svých panství, vědě a umění. Založil mnoho užitečných institucí, například v roce 1873 ovocnářsko-vinařskou školu ve Valticích, roku 1895 vyšší ovocnářskou a zahradnickou školu v Lednici a v roce 1912 vznikl Ústav pro zušlechťování rostlin knížete Jana z Liechtensteinů J. G. Mendela v Lednici na Moravě. Ještě předtím otevřel na zámku Úsov první lesnickou školu na Moravě a ve Slezsku a vyhlásil první přírodní rezervaci na Moravě, a sice Šerák-Keprník.

Muzeím a galeriím ve Vídni, Opavě nebo Praze daroval desítky uměleckých děl

a vysoké částky na opravy nebo stavby budov. Na dobročinné účely dával ročně v průměru 7 milionů korun, což byla na svou dobu velmi vysoká částka. V roce 1862 oktrojoval Lichtenštejnsku moderní ústavu a o šest let později zrušil zdejší armádu. Snížil daně, aby podpořil rozvoj lehkého průmyslu.

Jan II. se stal nejdéle vládnoucím evropským panovníkem. Své zemi vládl plných 71 let, o tři roky déle než císař František Josef I., o sedm let déle než britská královna Viktorie a o tři měsíce překonal francouzského krále Ludvíka XIV.

Kníže Jan II. vládl lichtenštejnskému rodu v letech 1858–1929

♥ 1853
narodil se na zámku
Neu-Liechtenstein

♥ 1879
atašé v Bruselu

♥ 1896
zasadil se o setkání vládců
Rakousko-Uherska a Ruska

♥ 1929
vládnoucím knížetem rodu

♠ 1878
absolvoval právnickou
fakultu

♠ 1894
velvyslancem v Sankt
Pěterburgu

♠ 1899
musel opustit post
velvyslance

♠ 1938
zemřel ve Valticích

♠ Korunovace cara Mikuláše II. roku 1896
na plátně Lauritse Tuxena

následků, když se jim narodil syn Vladimír. Aféra s nemanželským synem vedla k ukončení Lichtenštejnovy mise v roce 1899. Doplňme, že po bolševické revoluci uprchl Vladimír Narýškin do Lichtenštejnska, kde získal občanství.

Arcivévodův favorit

Po návratu z Ruska několik let pomáhal při správě rozsáhlých lichtenštejnských panství. Například v letech 1905–1912

řídil romantizující přestavbu hradu Vaduz, která byla prováděna podle plánů architekta Karla Gandolpha Kaysera. Jeho inteligence, široký rozhled a diplomatické zkušenosti vzbudily zájem následníka trůnu arcivévodky Františka Ferdinanda d'Este. Oba „druzí mužové“ svých rodů se mnohokrát setkali a jednali mimo jiné o budoucím, federalizovaném uspořádání habsburské monarchie (více v TČM č. 80). Následník trůnu s princem Františkem počítal jako s předsedou své budoucí vlády. Sarajevský atentát ale mnohonárodnostní říši nasměroval k jejímu zániku.

Ve válečném roce 1916 František výrazně zasáhl do plánu, jak poskytnout Svatému stolci státní suverenitu, kterou ztratil roku 1870 aneXi Papežského státu sjednocující se Itálii. Lichtenštejnové se měli vzdát svrchovaných práv ve prospěch papeže, jenž by i nadále sídlil ve Vatikánu, měl by status hlavy státu a vládnoucí kníže z Lichtenštejnu by jim byl jmcnován správcem země. Jan II. s plánem souhlasil, zato František byl zásadně proti a ze všeho nakonec sešlo.

Hlavou rodu a státu

Již na začátku 20. století Lichtenštejnové řešili problematiku nástupce hlavy knížecí rodiny. Někteří členové navrhovali, aby se knížetem stal mladý princ František Josef II. z losinské větve rodu a členové starší generace Lichtenštejnů se nároku

♠ V roce 1937 založil František I. Knížecí záslužný řád, který má šest tříd a uděluje se dodnes

Dříve zaostalé Lichtenštejnsko

Naprostá většina lichtenštejnských majetků se nacházela v rakouských a českých zemích, a proto byla za hlavní sídlo rodu až do 20. století Vídeň. Naproti tomu samotné Lichtenštejnsko přestavovalo velmi chudou hornatou zemi, ze které lidé do 19. století utíkali pryč. Lichtenštejnové koupili panství Schellenberg (1698) a hrabství Vaduz (1712) jako svobodná území s cílem vytvořit z nich skutečně suverénní (ne jen titulární) knížectví. To se jim podařilo v roce 1719, a letos tudíž knížectví slavilo 300 let.

Jako první z rodu navštívil Lichtenštejnsko až princ Alois II. v 1. polovině

19. století a Jan II. zvaný Dobrý začal podporovat hospodářský rozvoj země včetně výstavby protipovodňových hrází. Péče rodu přivedla Lichtenštejnsko po roce 1945 k hospodářskému závraku. Ovšem Lichtenštejnům zde paradoxně patří jen 140 hektarů vinic a další zemědělské půdy, hrad Vaduz a několik nemovitostí.

♠ Současná podoba hradu Vaduz, oficiálního sídla lichtenštejnské knížecí rodiny

na vedení rodu vzdali. Tím by se ušetřily náklady dědických daní, ale princ František to ve svém zájmu odmítl a trval na principu legitimacy. Novou hlavou rodu a státu se stal po smrti knížete Jana II. v únoru 1929. Tři měsíce poté se konečně, ve věku 76 let, oženil.

Někdy v roce 1914 se František seznámil s ovdovělou baronkou Elsou Erösz Bethlenfalvy (1877–1948). Elsa byla dcerou bohatého rakouského podnikatele barona Wilhelma Gutmanna, který vlastnil rozsáhlé uhelné doly na Ostravsku, banku Gutmann nebo zámek Tovačov. Jan II., sám svobodný, jim ale ve sňatku bránil, neboť Elsa neměla vysoký aristokratický původ a byla navíc Židovka. František s ní přesto tajně žil a po bratrově smrti se s ní 22. května 1929 oženil. Ve stejném roce založil nadaci Franz-und Elsa-Stiftung für die Jugend Liechtensteins, která dodnes podporuje vzdělání a sociální potřeby mladých lidí.

Spory s Československem

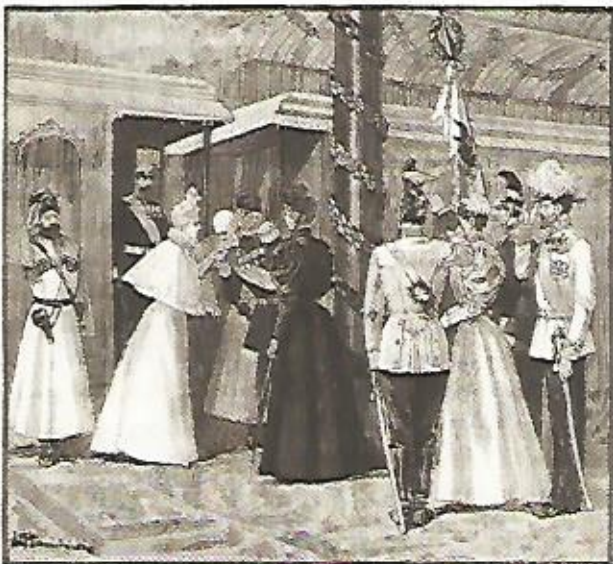
Princ-regent František Josef II. se po takzvaném anšlusu Rakouska v březnu 1938 pustil energicky do záchrany Lichtenštejnska. Přesídlil z anektované Vídně do Vaduzu, a protože hrad nebyl vhodný k bydlení, usadil se v prvních týdnech v nedalekém domě. Důležité bylo i vyřešení vztahů s Československem, na jehož území měl rod 80 % svého majetku. Republika po roce 1918 knížectví neuznala za nezávislý stát, aby si nekomplikovala vyvlastnění zhruba 60 % majetku Lichtenštejnů během první pozemkové reformy. Reforma počátkem třicátých let skončila, takže navázání diplomatických styků nestálo nic v cestě. Kníže František I. s plánem prince souhlasil a ten 3. května 1938 poslal čs. vládě notu s návrhem na navázání diplomatických styků.

◀ Erb Lichtenštejnů je složen ze znaků oblastí, ve kterých knížecí rod v minulosti figuroval včetně Slezska (1. pole), Opavska (3. pole) a Krnovska (5. pole vsunuté mezi 3. a 4.).

Starší bratr a hlava rodu mu nechtěl povolit nerovnorodý sňatek s Židovkou

Nacistická hydra

František I. z Lichtenštejnu byl poslední hlavou Lichtenštejnska, která sídlila ve Vídni (viz Dříve zaostalé Lichtenštejnsko). Avšak s kněžnou Elsou se stále více zajímali o rozvoj samotného Lichtenštejnska, přičemž například v létě roku 1929 navštívili všech 11 kostelů v této maličké zemi a 11. srpna se na louce před hradem Vaduz setkali se shromážděním asi 1 000 lidí (dnes má Lichtenštejnsko přibližně 37 000 obyvatel). Až do roku 1934 trávili František a Elsa letní dovolenou

v knížectví a podporovali zdejší skautské hnutí. Mezitím se už v Německu chopili moci nacisté, ovšem knížeti Františkovi se ideologie nacismu přičila a navíc jeho manželka byla židovského původu. Elsa v době takzvaného anšlusu Rakouska třetí říši v březnu 1938 pobývala v rakouském Semmeringu. Z dosahu SS a gestapa se dostala tajným útekem za manželem do Československa, přičemž po jeho smrti žila ve Švýcarsku.

Protože kníže neměl legitimního syna, na převzetí funkce hlavy rodu připravoval svého synovce Františka Josefa II. (1906–1989). Princ plnil vládní úkoly v Lichtenštejnsku i na mezinárodním poli včetně navázání diplomatických styků s Československem v krizovém roce 1938 (viz Spory s Československem). Než Praha oficiálně odpověděla, kníže František I. zemřel 25. července 1938 na zámku ve Valticích. Signálem zlepšujících se vztahů mezi oběma státy se stala účast moravskoslezského zemského prezidenta Jana Černého na jeho pohřbu. Diplomatické styky byly navázány již 30. července 1938 prostřednictvím švýcarského vyslanectví v Praze. ●●●

Rakousko-uherský císařský pár vítá ve Vídni své ruské protějšky, 1896. František Josef I. líbá ruku carevně Alexandře Fjodorovně, zatímco císařovna Alžběta (v černém) stojí před nimi a car Mikuláš II. vystupuje z vlaku

Literatura

Juřík, Pavel: Liechtensteinové. Historie a sídla knížecího rodu. Praha 2015